

Vad kan vårdpersonalen göra?

Några praktiska anvisningar

Anita Amlén

Alla former av misshandel måste inom socialtjänsten ges hög prioritet. Den viktigaste handlingsberedskapen både här och i sjukvården är att personalen alltid har frågeställningen långt framme i medvetandet. Kvinnomisshandel???

Anita Amlén är socionom i Järfälla och har medverkat till att Järfälla kommun upplåtit lokaler för verksamhet till stöd för misshandlade kvinnor.

Under decennier har socialvården varit föremål för diskussioner. Lika länge har verksamheten varit inriktad på såväl individ som funktion. Det innebär att målet för socialvården varit den enskilde individen, ofta helt lösryckt från samhället i övrigt. De olika funktionerna som socialhjälp, nykterhetsvård och barnavård sorterade tidigare under olika nämnder. Människors förändrade krav på service ledde till att socialvården började se människan och hennes sociala sammanhang som en enhet.

Ny lag – förändrad människosyn

Socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 januari 1982 slår fast att kommunen har det yttersta ansvaret för sina invånare. Utmärkande för socialtjänstlagen är helhetssynen på människan. Det är inte bara en enskild familjemedlem eller ett enskilt symptom som behöver uppmärksammas utan hela den sociala situationen som människan befinner sig i.

Eget ansvar

I lagen betonas människans eget ansvar för sin situation. Hjälpn får inte ges i en sådan form att samhället därigenom övertar ansvaret för individens handlingar och livsföring. Likaså skall verk-

samheten bygga på respekt för människans självbestämmande och integritet. Hjälpinsatserna skall utformas och genomföras tillsammans eller i samråd med den enskilde. Biståndet skall utveckla och frigöra den enskildes egna resurser.

Den misshandlade kvinnan

Det finns ingen speciell sorts kvinnor som blir misshandlade. Misshandlade kvinnor utgör ingen homogengrupp vare sig det gäller ålder, yrkeskategori eller socialgrupp. De återfinns inom de mest skilda yrkeskategorier och åldersgrupper.

Finns det något gemensamt

Erfarenheter visar att kvinnor som utsätts för misshandel har en mycket låg självkänsla. Tilliten till egna resurser och respekten för sitt eget människovärde är minimalt – långt under genomsnittet. Hon vågar inte tro på att hon av egen kraft skall kunna åstadkomma en förändring av sin situation. Därför är också risken stor att hon inte tror att det överhuvudtaget finns möjligheter till förändring.

Stödet – att våga berätta

Den misshandlade kvinnan går inte ut och visar sig – så länge kroppen bär spår av slagen. Hon väntar tills märkena inte längre syns. Den kvinna som systematiskt utsätts för misshandel röjer inte sin situation för någon. Inte ens då hon till följd av allvarliga

.....
Erfarenheter visar att kvinnor som utsätts för misshandel har en mycket låg självkänsla
.....

Det är viktigt att kvinnan känner att omgivningen är seriöst intresserad av hennes situation

skador måste söka läkarvård berättar hon om hur hon egentligen fått skadorna.

Såväl socialtjänsten som den medicinska disciplinen måste ta över ansvaret och våga fråga kvinnan om hon utsatts för misshandel. Kvinnan berättar inte självmant om sin situation, utan hoppas på att någon skall ställa frågan till henne. Det är viktigt att kvinnan känner att omgivningen är seriöst intresserad av hennes situation.

Alla former av misshandel måste inom socialtjänsten ges hög prioritet. Den misshandlade kvinnan måste kunna känna trygghet när hon väl kommer och berättar om sin situation. Hon måste kunna lita på att personalen inte anser att hon fabulerar om uppgifter hon lämnar eller händelser som hon beskriver. Hon måste känna personalens stöd – då hon äntligen vågar berätta om sin situation. Minst lika viktigt är att man inte dramatiserar situationen utan har klart för sig – att vad man egentligen gör – så är det att man delar en kvinnas vardag med henne.

Den misshandlade kvinnan som har barn, är självklart rädd för myndigheter då hon är rädd för att barnen skall tas ifrån henne. Att hon kommer att ifrågasättas som lämplig fostrare för sina barn.

Svåra att nå

Den kvinna som kommer från en miljö där en oklanderlig fasad är viktig har det än svårare att komma till någon myndighet. Att få kontakt med denna kvinna är oerhört svårt. Likaså gäller det den kvinna som i hemmet utsatts för psykisk misshandel. Den kvinna som i hemmet ständigt nedvärderas och som systematiskt kritiseras för sina vardagliga handlingar utsatts för psykisk misshandel.

Attityder

Alltför länge har samhället förhållit sig passivt mot privatvåldet. Det är fortfarande inte ovanligt att man kan höra uttryck och kommentarer som att

”det har hon säkert gjort sig förtjänt av” eller ”det har hon tigt om länge” när det kommer till känedom att en kvinna misshandlats. Det är först nyligen som lagtekniska förändringar inneburit att samhällets tolerans mot kvinnomisshandel förändrats.

Det är vanligt att den misshandlade kvinnan tar till sig omgivningens och samhällets attityder. Hon försöker ofta finna ursäkter för mannens beteende och söker därför efter orsakerna hos sig själv.

Kvinnans självförakt gör att hon tar på sig skulden för mannens beteende. Detta innebär för kvinnan att hon blir än mer nedtryckt – än mer oförmögen att handla. Hon tror inte på någon egen förmåga till att förändra sin situation – hon tror inte att hon duger något till. Apati och depression blir ofta följderna.

Mannen

Mannen som slår – vem är han? Inte heller mannen som misshandlar utgör någon homogen grupp. Han återfinns inom alla åldersgrupper, yrkeskategorier och socialgrupper. Han kan framstå som en sympatisk och trevlig man, som är mycket omtyckt i sin omgivning. Vad som skiljer honom från andra män är att han slår sin kvinna. – Och han slår i vanmakt. När han känner sig hotad, antingen från omgivningen eller kanske på arbetsplatsen – är det i hemmet han gör av med sin förtvivlan – sin ångest. Han upplever kvinnans frigörelse som ett hot. Hennes självständighet är ingen tillgång utan utgör en mycket hotfull situation. I trängda situationer löser han konflikten på det sätt han lärt sig att lösa konflikter på – med kroppsstyrka. Han måste få utlopp för de motstridiga känslor han har inneslängda. Många män har som småpojkar lärt sig att lösa konflikter handgripligt – genom kroppsstyrka, varför det också blivit deras sätt att lösa konflikter på som vuxna.

För tonårsgrabben är det viktigt att vara tuff och att våga. Med dessa ideal som förebild blir männens känsloliv som vuxna komplicerat. Männens förutsättningar att bejaka sina egna känslor måste stimuleras och uppmuntras.

Att lära barn att lösa konflikter utan våld blir en av de viktigaste uppgifterna som föräldrar, barnomsorgspersonal och skola har att fullgöra. Att åstadkomma attitydförändringar, att småpojkar, tonårs-

.....
Att lära barn att lösa konflikter utan våld blir en av de viktigaste uppgifter som föräldrar, barnomsorgspersonal och skola har att fullgöra
.....

grabbar och män inte behöver vara vare sig starka eller tuffa för att bli accepterade.

Varför stannar hon

Det är för en utomstående helt obegripligt hur en kvinna kan finna sig i att bli misshandlad. Att hon inte omedelbart ger sig iväg. Eftersom situationen är motsägelsefull är det viktigt att förstå. Första gången som en kvinna blir slagen är händelsen överklig, ja – precis som om det aldrig inträffat.

Att bli slagen är något av det mest förnedrande en människa kan bli utsatt för. Därför talar kvinnan inte heller om vad som inträffat för någon. I och med att hon stannar kvar trots denna misshandel är risken uppenbar för fortsatt och upprepad misshandel. Mannens kontroll av kvinnan breder gradvis ut sig. Hon förlorar alla sina normala sociala kontakter. Hennes beteende blir irrationellt och omgivningen tar ofta avstånd från hennes förändrade beteende. Kvinnans isolering blir påtaglig. Hon blir passiv och reagerar med apati. Hela hennes vardag utgör en enda stor osäkerhet genom att hon aldrig vet om, hur och när nästa misshandel inträffar. Vad hon lärt sig är att det händer igen, plötsligt, överkligt utan någon påtaglig orsak. Kvinnan blir handlingsförlamad, hennes tilltro till sin egen förmåga blir obefintlig, hon ser ingen väg ut ur sin situation.

Mannen bevakar och kontrollerar ständigt kvinnan. Hon måste alltid kunna redogöra för var hon varit, ange hur lång tid vardagliga händelser tagit. Hon måste kunna redogöra för vilka hon talat med och vad som sagts. Kvinnans isolering och vanmakt blir total. Hennes vardag kontrolleras totalt av mannen och hon lever i en ständig ovisshet över När och Varför.

Men, varför går hon inte

Det är troligt att kvinnan stannar där våldet är mindre grovt och förekommer mer sällan.

Det är också troligt att hon stannar om hon vuxit upp under förhållanden där våld i familjen varit vanligt.

Det är också troligt att hon stannar när hon inte längre har någon tilltro till sina egna resurser och inte heller tror att det finns faktiska alternativ till förändring.

Det är också troligt att hon stannar om hon har ett storasysterkomplex, där kvinnan, såväl socialt som kulturellt, tidigt fått lära sig ta ansvar för ex. småsyskon tidigt och fått ta på sig en för stor ansvarsbörda.

I sin isolering tror kvinnan att hon är helt ensam om sin situation, att det inte finns någon hjälp. Och framförallt, att hon inte någonsin skall kunna undkomma sin man.

Denna komplexa och motsägelsefulla situation måste såväl socialtjänsten som sjukvården vara medveten om, när en misshandlad kvinna kommer. Medvetenheten om att hennes vardag varit ett inferno – kanske under många år.

ALTERNATIV

Att våga fråga

Den viktigaste handlingsberedskapen som socialtjänsten och sjukvården kan erbjuda är att personalen alltid har frågeställningen långt framme i medvetandet. Kvinnomisshandel??? Att tala om våld väcker alltid ångest. Det är därför av yttersta vikt att den personal som kommer i kontakt med en kvinna som kan ha utsatts för misshandel vågar fråga. Att de vågar ta emot ett ärligt svar, vilket är detsamma som att ta emot ett förtroende.

Den misshandlade kvinnan berättar inte spontant om sin situation. Därtill är den alltför skuldbelagd och förnedrande, men hon hoppas att någon till slut skall upptäcka hur hennes situation är och ställa frågor till henne.

Egna reaktioner

Det är inte svårt att känna med den kvinna vars vardag ständigt utgörs av våld eller hot om våld. Lika lätt är det att känna avsky för de våldshandlingar hon utsätts för. För att åstadkomma en för-

.....

Främst gäller att erbjuda ett skyddat boende för en kvinna och hennes barn

.....

ändring behöver hon omgivningens engagemang och stöd. Om kvinnan trots detta beslutar sig för att återvända till mannen är det viktigt att inte anklaga kvinnan. Därför är det viktigt att veta hur misshandeln påverkar kvinnan.

Likaså är det viktigt att veta att mannen fortsätter att utsätta kvinnan för våld eller hot om våld om hon inte återvänder. Därför får man inte låta bli att fortsätta ställa upp när kvinnan kommer.

Praktiskt stöd

Visst är kunskapen kring de psykologiska processerna av yttersta vikt när det gäller kvinnomisshandel. Minst lika viktigt är de praktiska stödinsatserna för att åstadkomma en förändring.

Skyddat boende

Främst gäller att erbjuda ett skyddat boende för en kvinna och hennes barn.

Kvinnohusföreningar

Runt om i landet bildas kvinnohusföreningar som ideellt arbetar med jourverksamhet för att ta emot misshandlade eller på annat sätt förnedrade kvinnor. De flesta av dessa föreningar kan erbjuda någon form av skyddat boende.

Ett skyddat boende kan bestå av ett kollektiv – kvinnohus – eller att det finns jourfamiljer som i sitt

hem är beredda att ta emot kvinnor och deras barn.

Kvinnohusen stöder kvinnor i praktiska frågor som skall lösas. Informerar eller följer med när frågor som barntillsyn, utbildning, arbete och ekonomi behöver redas upp. Målet är att den gästande kvinnan så snart som möjligt skall komma igång utifrån sina egna resurser och möjligheter. Det är viktigt att motverka passiviteten.

I många kvinnohusföreningar finns invandrar-kvinnor med. Med sina språkkunskaper utgör de en ovärderlig resurs. Bland föreningens medlemmar finns ofta kunskaper i samhälls-sociala och juridiska frågor.

Långtgående stöd

För att en kvinna skall orka bryta sig loss ur en misshandelssituation behöver hon ett långtgående stöd från sin omgivning.

Både psykiska och praktiska påfrestningar föreligger. Inte minst gäller det att följa med kvinnan när en polisanmälan skall göras. Likaså vid den läkarundersökning som alltid skall göras för att dokumentera skadorna.

Kvinnan behöver också förbereda sig inför den rättegång som kommer. Under rättegången förlorar kvinnan hela sin integritet. Många kvinnor är helt oförberedda på den utsatta och *förnedrande* situation som hon plötsligt befinner sig i. Att genomföra en process kan tidsmässigt bli mycket utdraget. Från det att en kvinna blivit misshandlad till det att rättegång äger rum, kan upp till ett år ha förflutit mellan händelserna. Därför behövs kvinnohusföreningar som kan hjälpa och stödja kvinnor på ett informellt och medmänskligt sätt.

Litteratur

Den svenska litteraturen angående kvinnomisshandel är sparsam och till sin karaktär starkt varierande. I några arbeten finns tämligen utförliga litteraturförteckningar tex Socialdepartementets kartläggning och överväganden an-

gående kvinnomisshandel (Ds S 1983: 2) och den utredning om kvinnovåld i Sollentuna kommun, som utförts av Owe Ringdahl på Sollentuna socialkontor.